

«TƏSDİQ EDİRƏM»

Azərbaycan Respublikasının

Ekologiya və Təbii Sərvətlər

Naziri _____ H.S.Bağirov

Əmr № 228

«18» may 2009 -cu il

**MÜƏSSİSƏLƏR ÜÇÜN ATMOSFERƏ ATILA BİLƏN TULLANTI
HƏDDİNİN (ABTH) TƏRTİB OLUNMASINA DAİR**

METODİKA

BAKI – 2009

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
EKOLOGIYA VƏ TƏBİİ SƏRVƏTLƏR NAZİRLİYİ

MÜƏSSİSƏLƏR ÜÇÜN ATMOSFERƏ ATILA BİLƏN TULLANTI
HƏDDİNİN (ABTH) TƏRTİB OLUNMASINA DAİR

METODİKA

BAKI – 2009

«TƏSDİQ EDİRƏM»

«TƏSDİQ EDİRƏM»

EKOLOGIYA VƏ TƏBİİ SƏRVƏTLƏR
NAZİRLİYİ

MÜƏSSİSƏNİN RƏHBƏRİ

_____
" ____ " _____ 200- – ci il

_____
" ____ " _____ 200- – ci il

ATMOSFERƏ ATILA BİLƏN TULLANTI HƏDDİ (ABTH) LAYİHƏSİ

" İ C R A Ç I "

_____
" ____ " _____ 200-- ci il

BAKI- 200-

MÜNDƏRİCAT

səhifə

Mündəricat	4
Umumi müddəalar	5
ABTH normativləri layihəsinin işlənməsi qaydaları	6
Müəssisə üçün sahə ABTH normativləri layihəsinin məzmunu və sənədləşdirilməsi üzrə struktur və təkliflər	7
ABTH normativlərinin işlənməsi üçün zəruri olan cədvəllər (3.1-3.11)	12
Müəssisənin kateqoriyasından asılı olaraq, atmosfərə atıla bilən tullantı həddi (ABTH) normativləri layihəsinin həcmi və tərkibi	18

1. ÜMUMİ MÜDDƏALAR

1.1. Bu Metodika Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi haqqında Əsasnamənin 10.76-cı bəndinə və Azərbaycan Respublikasının «Atmosfer havasının mühafizəsi haqqında» Qanununa müvafiq olaraq atmosfərə zərərli təsir göstərən müəssisələrin fəaliyyətinin tənzimlənməsi məqsədilə hazırlanmışdır.

1.2. Təkliflər DÜİST 17.2.3.02-78, RD 50-210-80, OND-86 sənədlərinə uyğun olaraq atmosfərə atılan çirkləndirici maddələrin normalaşdırılması sahəsində sənaye müəssisələri, təşkilatlar, elmi-tədqiqat institutları və Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin Respublika Ekoloji Elmi-Texniki İnformasiya və Metodologiya Mərkəzi tərəfindən əldə edilmiş təcrübələr nəzərə alınmaqla işlənmişdir.

1.3. Təkliflərin yerinə yetirilməsi idarə tabeçiliyindən və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq layihələşdirilən, fəaliyyətdə olan və rekonstruksiya olunan bütün istehsal müəssisələri üçün ABTH normativləri hazırlanarkən məcburidir.

1.4. Atmosfərə atılan zərərli (çirkləndirici) maddələrin ABTH normativlər layihəsi bu sahədə ixtisaslaşmış təşkilatlar tərəfindən, hüquqi və fiziki şəxslər ilə bağlanmış müqavilə əsasında işlənib hazırlanır.

1.5. İşlənib hazırlanmış ABTH normativ layihəsi, müəssisə rəhbərliyi tərəfindən təsdiq olunduqdan sonra Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən yoxlanılaraq təsdiq edilir.

1.6. ABTH normativləri layihəsində ümumi tələblər, bu normativlərə nail olunması və əlverişli olmayan meteoroloji şəraitdə (ƏMŞ) müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün zəruri olan tövsiyələr verilir.

1.7. ABTH normativlərinə nail olunması üçün nəzərdə tutulan tədbirlər müəssisə və təşkilatların iqtisadi və sosial inkişaf planlarına daxil edilməlidir.

1.8. ABTH normativləri layihəsində istifadə olunan termin və anlayışlar DÜİST 17.2.1.04-77-in, DÜİST 17.2.1.03-84-ün, ixtisarla verilmiş sözlər və söz birləşmələri isə DÜİST 7.12-77-nin tələblərinə uyğun olaraq istifadə edilməlidir. Səhifələr ümumi nömrələnmə üzrə göstərməlidir. İllüstrasiyalar (cədvəllər, sxemlər, qrafiklər) ayrıca səhifələrdə yerləşdirilir və səhifələrin nömrələnməsi ardıcılığına qoşulur.

1.9. Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən təsdiq edilmiş ABTH normativləri layihəsinin tam həcmli bir nüsxəsi müəssisədə qalmalı, digər nüsxəsi isə ərazi ekologiya şöələrinə təqdim olunmalıdır.

2. ABTH NORMATİVLƏRİ LAYİHƏSİNİN İŞLƏNİLMƏSİ QAYDALARI

2.1. ABTH normativləri layihəsini işləyən təşkilat, müəssisə ilə birlikdə Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin yerli orqanları tərəfindən həmin müəssisə üçün ABTH normativləri layihəsinin işlənməsi üçün müəyyən etdiyi müddəti nəzərə alınmaqla atılmaların normalaşdırılması üçün plan-qrafik tərtib edilir.

2.2. Müəssisə öz tərəfindən ABTH normativləri layihəsinin işlənilməsi məqsədilə layihəni işləyən təşkilat üçün ilkin zəruri məlumatların hazırlanmasını və çirklənmə mənbələrinin inventarizasiya işlərinin aparılmasını təşkil edir (atmosferə atılan zərərli maddələrin ayrılma və atılma mənbələrinin xarakteristikası, qaztəmizləyici və toztutucu qurğuların parametrləri, müəssisənin xəritə-sxemi, qeyri-mütəşəkkil, yayılım və qəza xarakterli tullantılar haqqında məlumatlar, sanitariya-mühafizə zolağının (SMZ) qurulması, sanitariya-mühafizə zonasında yaşayan əhalinin sayı haqqında məlumatlar və s.).

2.3. Müəssisə ABTH layihəsinin işlənilməsi üçün zəruri olan hidrometeoroloji məlumatları əldə etmək məqsədi ilə Milli Hidrometeorologiya Departamentinə məktubla müraciət edir (unifikasiya edilmiş proqramlar üzrə hesablamaların aparılması üçün zəruri olan çirkləndirici maddələrin atmosfer havasında yayılma şəraitini müəyyənləşdirən meteoroloji xüsusiyyətlər və əmsallar, çirkləndirici maddələrin fon qatılığı və s.).

2.4. Müəssisənin iki və ya daha çox sənaye meydançası olduğu hallarda ABTH normativləri layihəsi müəssisə üçün bütövlükdə hazırlanır. Sənaye meydançalarının qarşılıqlı təsirinin olmadığı hallarda isə bu meydançaların hər biri üçün ayrılıqda zərərli maddələrin yerüstü paylanması hesabatı verilir. Əks halda hesablamalar müəssisə üçün bütövlükdə aparılır.

2.5. Əgər sahə üzrə ABTH normativləri layihəsi rəhbər və normativ sənədlərin tələblərinə uyğun yerinə yetirilibsə və hazırkı təkliflərin tələblərinə cavab verirsə, belə hallarda müəssisəyə sənədin təsdiq edilməsi haqqında bildiriş göndərilir.

2.6. ABTH normativləri layihəsi müəssisənin təhlükəlilik kateqoriyasından asılı olaraq 5 ildən az olmamaq şərtilə yenidən baxılır. Bununla əlaqədar olaraq bu işin vaxtlı-vaxtında Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin yerli orqanlarının tövsiyələri nəzərə alınmaqla yerinə yetirilməsi təmin edilməlidir.

3. MÜƏSSISƏ ÜÇÜN ABTH NORMATİVLƏRİ LAYİHƏSİNİN MƏZMUNU, SƏNƏDLƏŞDİRİLMƏSİ ÜZRƏ STRUKTUR VƏ TƏKLİFLƏR

3.1. Titul vərəqəsi. ABTH normativləri layihəsinin birinci səhifəsidir. Müəssisə tərəfindən imza və möhürlə təsdiq edildikdən sonra Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən təsdiq edilir.

3.2. İcraçıların siyahısı. Burada ABTH normativləri layihəsini işləyən təşkilatın adı və onun koordinatları (poçt ünvanı, telefon və s.) göstərilir.

3.3. Annotasiya. Bu hissə çirkləndirici mənbələrin sayı göstərilməklə aparılan işin əsas nəticələrini əhatə etməlidir. Çirkləndirici maddələr haqqında məlumat, tullantı normativləri layihələndirilən maddələrin zərərli təsirə görə cəmləmə effektinə malik olmaları, atmosfərə çirkləndirici maddə atan tullantı mənbələri, inqrediyentlər üzrə ABTH normativlərinin qüvvədə olacaq müddətləri, müəssisənin tullantıları nəticəsində dəyən iqtisadi ziyanın kəmiyyət göstəricisi və s.

3.4. Giriş. Burada ABTH normativləri layihəsinin işlənilməsi üçün əsas olan direktiv sənədlərin siyahısı, müəssisələrdə tullantıların normalaşdırılması istiqamətində aparılan işlər üçün əsaslar (əmr və digər sənədlər) göstərilir.

3.5. Müəssisə haqqında ümumi məlumat. Bu bölmədə aşağıdakılar göstərilməlidir:

3.5.1. Müəssisənin koordinatları (poçt ünvanı, telefon və s.), müəssisə ilə həmsərhəd olan xarakterik obyektlər (yaşayış massivləri, sənaye zonaları, meşələr, qoruqlar, kənd təsərrüfatı sahələri, nəqliyyat magistralı və s.).

3.5.2. Atmosferə zərərli maddələr atan tullantı mənbələri göstərilməklə müəssisənin xəritə-sxemi.

3.5.3. Müəssisə yerləşən rayonun situasiya xəritə-sxemi. Burada sanitariya qoruyucu zona, seliteb ərazisi, istirahət zonaları (qoruqların, muzeylərin, arxitektura abidələrinin əraziləri və s.) sanatoriyalar, istirahət evləri və s., müəssisənin əhatə dairəsində atmosfer havasının çirklənməsi üzrə müşahidə postları, Milli Hidrometeorologiya Departamentinin stasionar postları əks etdirilir.

3.6. Müəssisənin atmosferi çirkləndirmə mənbəyi kimi səciyyələndirilməsi. Bu bölməyə aşağıdakılar daxildir:

3.6.1. İstehsal texnologiyası və texnoloji avadanlığın qısa xarakteristikası, buraxılan məhsul, əsas və ehtiyat yanacaqların sərfi haqqında məlumatlar. Bu zaman texnoloji proses nəticəsində yaranan tullantıların tərkibindəki bütün çirkləndirici maddələrin nəzərə alınması vacibdir.

3.6.2. Mövcud qaztoztutucu qurğuların qısa xarakteristikası, onların texniki vəziyyəti və işinin səmərəliliyi barədə geniş analiz.

3.6.3. Tətbiq olunan texnologiya və qaztoztutucu avadanlığın ölkə və xarici elmi-texniki səviyyəyə uyğunluğunun qiymətləndirilməsi.

3.6.4. Müəssisənin inkişaf perspektivi. ABTH göstəriciləri hər 5 ildən bir (müəssisənin təhlükəsizlik kateqoriyasından asılı olaraq) yenidən baxılmalı, dəqiqləşdirilməli və

yenidən təsdiq olunmaq üçün işlənilməlidir. Bu halda müəssisənin məhsuldarlığında baş verən dəyişikliklər haqqında məlumatlar, müəssisənin rekonstruksiyası, tullantı mənbələri, yeni texnoloji xətt və aqreqatların quraşdırılması haqqında məlumatlar, atmosferi mühafizə tədbirlərinin əsas perspektiv istiqamətləri haqqında ümumi məlumatlar, rekonstruksiya, genişləndirmə və yeni istehsal sahələrinin yaradılması və sexlərin istifadəyə verilmə müddətləri haqqında məlumatlar mütləq nəzərə alınmalıdır. İnkişafın perspektivini müəyyən edən sənədlərə istinad edilməlidir. Müəssisədə rekonstruksiya, genişləndirmə və yeni tikililərin layihələrinin Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi ilə razılaşdırılması barədə məlumatlar göstərilməlidir.

3.6.5. Atmosferə atılan çirkləndirici maddələrin siyahısı 3.1 cədvəlinə müvafiq olaraq verilir. 2-ci qrafada maddələrin maksimal birdəfəlik YVQ, 3-cü qrafada orta sutkalıq YVQ, 4-cü qrafada təqribi təhlükəsiz təsir səviyyəsi (TTTS) ilə səciyyələnən maddələr və sonra YVQ və TTTS olmayan maddələr göstərilir. Cədvəlin sonunda isə zərərverici təsirləri cəmlənmə effekti ilə səciyyələnən maddələrin siyahısı verilir. Atmosferə atılan çirkləndirici maddələrin miqdarı müəssisənin iş rejimindən, texnoloji proses və avadanlıqdan, xammalın xarakteristikasından asılı olaraq ton/il hesabı ilə orta illik qiymətlər üzrə göstərilir.

3.6.6. Yayılım xarakterli tullantıların xarakteristikası. Burada 3.2 cədvəli üzrə məlumatlar verilir. Həmçinin qəza və yayılım xarakterli tullantıların ehtimalı şəraitlərinin də qısa xarakteristikası verilir.

3.6.7. **ABTH** normativlərinin hesablanması üçün atmosferə atılan çirkləndirici maddələrin parametrləri 3.3 cədvəli şəklində təqdim olunur. Burada atmosferə tullantısı olan həm mütəşəkkil və həm də qeyri-mütəşəkkil mənbələr nəzərə alınır. 3.3 cədvəli DÜİST 17.2.3.02-78-in tələbləri ödənilməklə tərtib olunur.

3.6.8. **ABTH** -nin hesablanması üçün ilkin məlumatların dolğunluğunun və dürüstlüyünün (q/san, t/il) əsaslandırılması üçün məlumatların «1-hava» inventarlaşdırma formasına, İHS-1 (ilkin hesablama sənədi) və ya 2-TG (hava) statistik hesabat formasına, instrumental ölçmələrə və yaxud hesablama və balans üsullarına əsaslandığına diqqət yetirmək vacibdir. Bu halda atmosferə atılan çirkləndirici maddə tullantılarının analizi, hesablanması və nümunələrin götürülməsi üsullarını reqlamentləşdirən təliqə sənədlərinin siyahısı verilməlidir (analizlərin nəticələri və hesabat əlavə olunmalıdır).

3.6.9. Müəssisənin tullantıları nəticəsində əhalinin sağlamlığına və ətraf mühitə dəyən ziyan haqqında məlumatlar. Ziyanın dəyəri sahə üzrə olan təliqələr üzrə müəyyənləşdirilir.

3.6.10. İşlənib hazırlanmış **ABTH** normativləri layihəsinə baxılan obyektin yerləşdiyi rayonda zərərli maddələr üzrə fon qatılığı haqqında arayış əlavə edilir. Bu barədə Milli Hidrometeorologiya Departamenti tərəfindən verilən arayış möhürlə təsdiq edilməlidir.

3.7. Hesablamaların aparılması və **ABTH** normativlərinin təyini. Bu bölməyə aşağıdakılar daxildir:

3.7.1. Atmosferə atılan zərərli maddələrin miqdarını hesablamaq üçün istifadə edilən düsturların götürüldüyü ədəbiyyatların tam siyahısı;

Aparılan ölçmə üsulları göstərilməlidir.

İstifadə edilən qaz yanacağına 200000 m³/il və yaxud mazutun sərfi 200 t/ildən çox olduqda benzapirenin miqdarı hesablanmalıdır.

3.7.2. Atmosferə atılan tullantıların kəmiyyət və keyfiyyətindən asılı olaraq müəssisənin təhlükəlilik kateqoriyasının tə'yini;

Bu zaman müəssisənin layihə gücü nəzərə alınmalıdır.

Əgər müəssisə I və II təhlükəlilik kateqoriyasına aiddirsə, onda bu müəssisə üçün zərərli maddələrin yerüstü qatılıqlarının paylanması xəritəsi üçün hesabatların aparılması və işin tam həcmdə yerinə yetirilməsi vacibdir. Müəssisə III-IV-cü təhlükəlilik kateqoriyasına aid olduqda işin həcmi 3.12 cədvəlinə uyğun şəkildə həyata keçirilə bilər.

3.7.3. Atmosferin çirkləndirilməsinin avtomatlaşdırılmış hesabatı qəbul edilmiş qaydada razılaşdırılmış proqramlar üzrə aparılmalıdır.

3.7.4. Zərərli maddələrin meteoroloji xarakteristikaları və əmsallar 3.4 cədvəli şəklində təqdim olunur.

cədvəl 3.4 (nümunə)

Atmosferdə zərərli maddələrin yayılmasını şərtləndirən meteoroloji xarakteristikalar və əmsallar

XARAKTERİSTİKALARIN ADLARI	KƏMİYYƏTİ
1. Atmosferin stratifikasiya əmsalı	
2. Yerin relyef əmsalı	
3. İlin ən isti ayında havanın xarici orta maksimal temperaturu, T °C.	
4. İlin ən soyuq ayında havanın xarici orta maksimal temperaturu, T °C.	
5. Küləklərin orta illik istiqamətləri:	
Şimal	
Şimal-şərq	
Şərq	
cənub-Şərq	
cənub	
cənub-Qərb	
Qərb	
6. Təkrarlanması 5%-i aşan küləyin sür'əti (orta çoxillik göstəricilər üzrə), m/s	

3.7.5. Mövcud vəziyyətdə və perspektivdə (3-5 il ərzində) atmosferin çirklənmə səviyyəsinin hesabat nəticələri, hesablanmış qatılıqların izoxətləri göstərilmiş situasiya xəritə sxemləri, yaşayış zonalarında çirklənmə yaradan maksimal yerüstü qatılıqlar və atmosferin çirklənməsində əsas rol oynayan mənbələrin siyahısı 3.5 cədvəlində verilir.

3.7.6. Hər bir mənbə və inqrediyent üzrə ABTH normativlərinin qiyməti 3.3 və 3.5 cədvəllərində verilir. Əgər şəhər (yaşayış məntəqəsi) havasında çirkləndirici maddələrin müəssisə tərəfindən yaradılan qatılığı fona nəzərən YVQ-ni ötmürsə, onda müəssisə üçün ABTH normativləri faktiki tullantılar səviyyəsində qəbul olunur (Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi orqanlarının təklifləri olduqda nəzərə alınır).

3.7.7. Atmosferə atılan zərərli maddələrin mövcud vəziyyətdə ABTH normativlərinə yaxınlaşması müddətini nəzərə almaqla xarakteristikası 3.6. cədvəlində verilir.

3.7.8. Əgər yaşayış məntəqəsinin havasında çirkləndirici maddələrin qatılığı YVQ-ni ötürsə, müəssisə üçün ABTH qiymətləri təsdiq olunmur. Əgər bir sıra obyektiv faktorların

tə'sirindən YVT qiymətlərinə nail olmaq mümkün deyilsə, bu halda ekologiyaya nəzarət edən orqan tərəfindən müəyyən vaxt çərçivəsində atmosfərə atılan tullantıların azaldılması tədbirləri nəzərə alınmaqla faktiki tullantılar müvəqqəti razılaşdırılmış tullantılar (MRT) kimi razılaşdırıla bilər.

ABTH normativləri layihəsini hazırlayan təşkilat müəssisə ilə birlikdə dəqiqləşdirilmiş ABTH normativləri qiymətlərinə çatmaq üçün atmosfərə atılan tullantıların azaldılması tədbirlərini işləyib hazırlayır. Tədbirlər planı 3.7 cədvəli şəklində verilir.

3.7.9. ABTH normativlərinə çatmaq üçün aztullantılı texnologiyaların tətbiqi və s. planlaşdırılmış tədbirlərin, o cümlədən, profilin dəyişdirilməsi, yaxud istehsal həcmının saxlanmasının əsaslandırılması verilir.

3.7.10. ABTH normativlərinə çatmaq üçün təklif olunan tədbirlərin iqtisadi səmərəsi və atmosferin çirklənməsindən vurulan ziyan sahə təlimatları əsasında təyin oluna bilər.

3.7.11. Sanitar mühafizə zolağı (SMZ) ölçüləri dəqiqləşdirilir.

3.7.12. SMZ-da və SMZ-ya aid olunacaq ərazidə yaşayan əhəlinin sayı haqqında məlumatlar verilir.

3.7.13. Əgər müəssisə yerləşən rayonda və ya müəssisəyə bitişik ərazidə Xüsusi mühafizə olunan ərazilər zonası, muzeylər, arxitektura abidələri və s. yerləşərsə, ABTH normativləri layihəsində verilən rayonda atmosfer havasının keyfiyyəti üçün mövcud olan xüsusi tələblərin nəzərə alınması haqqında sənədlər (materiallar) təqdim olunur.

3.8. Əlverişsiz meteoroloji şəraitlər (ƏMŞ) zamanı tullantıların tənzimlənməsi üçün tədbirlər tərtib olunur.

3.8.1. ƏMŞ dövrlərində atmosfərə atılan çirkləndirici tullantıların azaldılması üçün tədbirlər planı (cədvəl 3.8) şəklində verilir.

3.8.2. ƏMŞ dövründə atmosfərə atılan çirkləndirici tullantılar haqqında ümumiləşdirilmiş göstəricilər 3.9 cədvəlində göstərilir.

3.8.3. Texnoloji qurğuların istismarının real şəraitini nəzərə almaqla hər bir konkret tədbirin qısa xarakteristikası (texnologiyanın mahiyyəti, zəruri hesablamalar, tədbirlərin əsaslandırılması və s.).

3.8.4. Tullantıların tənzimlənməsi üçün mümkün olan hər tədbirin əsaslandırılması.

3.8.5. ƏMŞ dövründə atmosfərə tullantıların tənzim olunması üçün tədbirlərin iqtisadi baxımdan qiymətləndirilməsi.

3.8.6. ƏMŞ dövründə atmosfərə atılan çirkləndirici tullantılara nəzarətin plan-qrafiki (3.10 bölməsini nəzərə almaqla).

3.9. Müəssisədə ABTH normativlərinə əməl olunmasına nəzarət:

3.9.1. Müəssisədə AYVH normativlərinə nəzarət aşağıdakı növlərə bölünür: Bilavasitə tullantı mənbələrində, Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin xüsusi seçilmiş nəzarət postlarında və ya müəssisə tərəfindən Nazirliyin yerli orqanlarının razılığı ilə SMZ-da, yaxud müəssisənin yerləşdiyi ərazinin seliteb zonasında qoyulmuş postlarda.

3.9.2. Bilavasitə tullantı mənbələri üzrə ABTH normativlərinə nəzarət bölməsində standart və ya sahə təlimatlarında olmayan maddələrin siyahısı verilir. İstifadə olunan və olunacaq təlimatların siyahısı verilir. Çirkləndirici maddələrin təyini zamanı eksperimental üsullar məqsəduyğun olmadıqda hesablamaların xüsusi çəkiyə görə,

yaxud balans üsulu ilə aparılması əsaslandırılmalıdır. Əsas mənbələr üzrə çirkləndirici maddələrə nəzarət zamanı tövsiyələr 3.5 cədvəlində göstərilir. Tullantı mənbələrində ABTH normativlərinə nəzarət üçün plan-qrafik 3.10 cədvəli şəklində tərtib olunur.

3.9.3. Xüsusi nəzarət məntəqələrində atmosfer havasının faktiki çirklənməsi nəzərə alınmaqla ABTH normativlərinə nəzarət çoxlu tullantı atan mənbələrə malik birinci kateqoriyalı iri müəssisələr üçün məsləhət görülür. Çirkləndirici maddələrin yerüstü qatılıqlarının nəzarət olunan miqdarı 3.11 cədvəlində verilir.

3.9.4. ABTH normativlərinə nəzarət üçün bölmənin yaradılması və bunun üçün zəruri olan ştatlar əsaslandırılır. Bu nəzarət ya müəssisənin gücü ilə yaxud müqavilə əsasında cəlb olunmuş mütəxəssislər tərəfindən tullantı mənbələrinin xüsusi təchiz olunmuş cihazlarla nəzarəti həyata keçirilir.

3.10. İstifadə olunan ədəbiyyat mənbələrinin siyahısı ABTH normativləri layihəsi hazırlamaq üçün istifadə olunan bütün mənbələri əhatə etməlidir.